

IŠ SURDEGIO PRAEITIES

Informacinis biuletenis bibliotekos skaitytojams * 2018 m. balandžio 23 d. * Nr. 3 *

Parengė Osvaldas Janonis

Surdegio dvarininko bajoro Jonušo Tiškevičiaus byla su Surdegio Šventosios dvasios vyrų vienuolynu

Lelivos herbas

Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės bajoras, didikas, Lelivos ferbo grafas, Varšuvos kunigaikštystės generolas, Surdegio dvaro savininkas Jonušas Tiškevičius Logoiskis II (lenk. Jan (Janusz) *Tyszkiewicz*) gimė 1774 metų rugsėjo 17 dieną Belvederyje (Jurbarko rajonas). Žmona – Eufrozina Eleonora Skuminaitė-Tiškevičiūtė – Kazimiero Skumino Tiškevičiaus duktė. Turėjo tris vaikus: Stanislovą, Oną (Koscalkovskienė) ir Sofiją (Pšeciševskienė). Visi gimė tarp 1790–1833 metų.

Garsiausia ir ilgiausiai trukusi dvarininko J. Tiškevičiaus byla buvo su Surdegio Šventosios dvasios vyrų vienuolynu. Ji buvo pradėta 1802 metais. Vienuolynas įrodinėjo, kad dvarininkas pasisavino dalį vienuolyno žemės, paliktos jam pagal Anos Staveckajos testamentą. 1811 metais J. Tiškevičius mirė, o Surdegio dvaras perėjo jo žmonos Eufrozinos Eleonoros Skuminaitės-Tiškevičiūtės-Tiškevičienės nuosavybėn. Tik 1824 metais teismas priėmė sprendimą jos naudai. Skundai dėl dvaro nuomininko Juozapo Komaro ir vienuolių susirėmimų dėl žemės nebuvo paduoti pagal formalius reikalavimus, todėl j tai nebuvo atsižvelgta. Teismas įpareigojo abi puses sumokėti išlaidas už sunaudotą popierių.

Lietuvos valstybės istoriniame archyve Vilniuje išliko 1 500 lapų apimties byla, kurioje atskleistos visos bylos detalės.

GYVENTOJŲ SKAIČIUS SURDEGYJE 1855–1987 metais

1855 Surdegyje buvo penkios valstiečių sodybos, penki žydų namai, keletas lūšnelių ir dvi smuklės. 1859 Surdegyje tebuvo keturi kiemai su 40 gyventojų.

K. Pajuodytės Jungtinėse Amerikos Valstijose Klivlendo laikraščio „Dirva“ 1930 12–13 numeriuose skyriuje „Lietuvos miestų ir miestelių aprašymai“ paskelbtoje studijėlėje apie miestelių rašoma, kad autorės pakalbintas senelis pasakojęs, kad žmonės, nors ir prispausti sunkaus darbo, būdavę linksmi. Valgis būdavęs prastas, baudžiauninkus maitindavę vikių duona. Eidamos dirbti į dvarą moterys su savimi nešdavosi ir mažamečius.

1873 kiemų skaičius išaugo iki 48. Surdegyje gyveno: 1892 – 100, 1896 – 185 gyventojai. Vėliau gyventojų ėmė mažėti: 1897 Surdegyje buvo 152, 1899 – 158 gyventojai.

XX amž. pr. Surdegio gyventojų skaičius svyravo nuo 145 iki 180. 1902 kaime gyveno 182, dvare – 23, geležinkelio stotyje – 28, vienuolyne – 37 gyventojai. 1908 Surdegyje ūkininkavo 24 ūkininkai, keletas iš jų buvo priversti užstatyti savo ūkius už skolas. Anot laikraščio korespondentės, gyveno jie tamsiai – lietuvišką laikraštį gaudavo tik Masiulis.

1923 surašymo duomenimis, Surdegyje buvo 39 ūkiai, 282 gyventojai, geležinkelio stotyje – vienas ūkis ir 13 gyventojų.

1942 05 27 visuotinio Lietuvos generalinės srities gyventojų surašymo duomenimis, Surdegyje gyveno 75 šeimos. Dauguma gyventojų skaityti ir rašyti mokėjo, buvo lankę pradžios mokyklą. Aukštąjį išsilavinimą turėjo kunigas Alfonsas *Jarašiūnas*. Gausiausios šeimynos buvo Jono Kaminsko, Petro Dobrovolskio, Petro Kaminsko.

1944 klebonas A. Jarašiūnas straipsnyje apie Surdegio parapiją rašė: „Surdegiečiai yra vidutinio ūgio, šatenai ir blondinai. Mėgsta vartoti svaigalus, ypatingai naminių alų. Pasitaiko ir samagono vartotojų. Todėl mokykloje yra visai negabių vaikų. Mokytų vyrų yra: du karininkai, vienas kunigas, du žurnalistai ir 25 mokosi gimnazijose bei amatų mokyklose“.

1959 Surdegyje gyveno 235 gyventojai, 1970 – 223, 1979 – 263, 1987 – 293 gyventojai.